

Тема. Тарас Шевченко «Тополя». Ідея незнищенності справжнього кохання, краси, вірності

Автор: Остафієва Євгенія Миколаївна,

учитель української мови та літератури

НВК "Школа-ліцей" №19

Мета: продовжити знайомити школярів із творчістю Т.Шевченка, зосередити увагу на його романтичному творі «Тополя», розкрити багатство мови балади, символіку, міфологічну основу; допомогти розкрити внутрішній світ героя твору; розвивати вміння виразно й осмислено читати твір, логічно мислити, формувати і висловлювати думку; сприяти вихованню поваги й любові до рідної землі, звичаїв, традицій українського народу, утверджувати високі моральні цінності.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: Портрет Т.Шевченка, твори Т.Шевченка, ілюстрації до балади «Тополя», словник літературознавчих термінів, тлумачний словник.

Методи, прийоми і форми роботи: слово вчителя, словникова робота, бесіда, інсценізація уривка, групова робота, виразне читання, конкурс художників, робота з підручником, «Мозкова атака», метод «Прес».

Епіграф:

Рости, рости, тополенько!

Все вгору та вгору...

Т.Шевченко

ХІД УРОКУ

I. Мотиваційний етап.

1. З'ясування емоційної готовності до уроку.

«Подаруй товаришу усмішку». (Обмін побажаннями на урок).

2. Актуалізація опорних знань учнів.

Розшифруйте дати.

1814,1822,1829,1832,1838,1840,1843,1847,1861

Літературний диктант

1. Професія батька Т.Шевченка (стельмах).

2. Прізвище кирилівського дяка, у якого навався малий Тарас (Богорський).

3. Назва міста, де Шевченко зустрівся із Сошенком (Петербург).
4. В Енгельгардта Т.Шевченко був ...(козачком).
5. Про що мріяв все своє життя Шевченко? (волю)
6. Якому ремеслу Т.Шевченко вчився у цехового майстра Ширяєва? (малярству).
7. Назва балади Т.Шевченка. («Тополя»).

II. Цілевизначення та планування.

1. Повідомлення теми, мети уроку.
2. Колективне планування роботи.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

Слово вчителя.

Т.Г.Шевченко – багатогранно обдарована особистість. Це український поет, прозаїк, драматург, громадський діяч, художник, скульптор. Він був видатним портретистом, пейзажистом. А ще Тарас Григорович був здібним актором: з успіхом виконував різні ролі, блискуче грав, а також був неабияким співаком. Був Шевченко натурою музикальною, мав добрий голос, чудову пам'ять і неабиякий музикальний слух. З раннього дитинства він слухав пісні, що співала мати, сестра Катерина, батько-чумаки, захоплювався думами кобзарів, що надихали його та творчість. Тарас Григорович мав приємний голос – «баритон з високими теноровими нотами», дуже любив співати. Поет багато мандрував, його знали не тільки як поета й художника, а й як співака. «Він співа було, а люди плачуть». На весіллі в української письменниці Ганни Барвінок, заспівавши «Ой, зійди, зійди ти, зіронько вечірняя», вразив усіх гостей. Любив Шевченко співати й балади народні. Особливо йому подобалась балада «Ой, чиє ж то жито».

Випереджувальне групове завдання.

Звучить пісня «Ой, чиє ж то жито?».

Що ж таке балада?

Теорія літератури.

Балада – це віршований ліро-епічний твір фантастичного, історичного або героїчного змісту з драматично напруження сюжетом і співчутливо-сумним звучанням.

Особливості балади як жанру художньої літератури:

- невелика кількість персонажів
- незвичайність і загадковість подій
- гострота, а часто й трагічність у розв'язанні конфлікту
- похмурий колорит
- ліризм, романтичність

- драматизм ситуації
- внутрішній світ героїв

Романтичний пейзаж – це дзеркало, яке відображає душу митця, ліричного героя. Пейзаж співзвучний із відтворюваними подіями й почуттями, він грамодійно єднає внутрішній світ людини і природи.

Метаморфоза – перетворення людини на рослину чи тварину.

Романтичний твір – йому властива незвичність, таємничість, казковість, емоційність.

Робота над текстом твору.

Т.Шевченко починає свою творчість у м. Петербурзі. Першими літературними спробами були балади. Тарас Григорович написав балади «Тополя», «Причинна», «Утоплена». Повертається він до цього жанру і в подальші роки своєї творчості. Балади Т.Шевченка мають фольклорну основу, тобто подібні до народних балад.

Бесіда.

- Коли була написана балада «Тополя»? (Баладу «Тополя» Т.Г.Шевченко написав у 1839 році під час навчання в Академії мистецтв в Петербурзі).
- Які враження склались у вас після прочитання твору?
- Які епізоди вам найбільше запам'ятались?
- Під час читання якого з уривків ви найбільше хвилювались?
- Що спільного між баладами «Тополя» та «Ой, чиє ж то жито?»
- Розкрийте сюжетну лінію балади «Тополя».

(Учень коротко передає сюжет твору).

- Яка будова балади? (Складається з двох частин: ліричного вступу і розповіді).

Учитель читає ліричний вступ.

- Яка роль ліричного вступу у тексті балади «Тополя»? (у народній баладі тільки розповідь).

(Підготувати чатача до сприйняття розповіді).

- Які художні засоби використовує автор, щоб створити романтичний пейзаж? (Він у Шевченка є дзеркалом, що відображає душу митця, ліричного героя)

(Метафори, гіпербола, порівняння).

- Який образ у вступі центральний? (Тополя)

Учитель.

Ліричний вступ написано в романтичному стилі, ознаками цього стилю є змалювання незвичайних героїв у незвичайних обставинах. Ліричний вступ змінюється розповіддю, у цій частині нас веде за собою оповідач. Хто він? (Пояснення учнів).

Завдання для груп.

I група.

Прочитати і прокоментувати частину тексту, в якій описано почуття закоханих. Які художні засоби допомагають показати внутрішній світ героїні?

II група.

Стан героїні без коханого. Художні засоби, їх роль у змалюванні почуттів.

Учитель.

- Чому дівчина йде до ворожки? (Не знає, як далі жити. Втратила сенс життя, хоче утопитись, але це гріх, бо життя – Божий дар. Надіється на допомогу, пораду).

Інсценізація уривка.

(Діалог: бабуся – дівчина).

«Мозкова атака».

- Зверніть увагу на те, як дівчина звертається до ворожки. Чому?
- Розкажіть, як відбувається ворожіння.
- Чому за третім разом ворожка сказала: «Не питай, що буде»?
- Чи знає дівчина, що її чекає? (Дівчина стала тополею. Такі перевтілення називаються метаморфозою).

Робота в парах.

- Що в баладі реалістичне, а що фантастичне? (Складання таблиці).
- Прочитайте, як майстерно передає автор почуття покинутої, яку чарівну пісню вкладає в її уста. («Плавай, плавай, лебедонько... і т.д.)

Робота «Словникового бюро».

Символ – предмет або слово, яке умовно виражає суть певного явища; значення символу доміслюється, тому його сприйняття залежить від читачів.

- У баладі автор використовує образи-символи: тополя, лебеді, калина, треті півні.

Учитель.

Лебеді – символ вірності в коханні. Ці птахи живуть парами, один птах гине. Тому фінал балади закономірний.

Метод «Прес»

- Чому, на ваш погляд, після вживання зілля дівчина «серед поля тополею стала», а не померла? (Тополя - це символ незнищеного, вірного кохання. Звернути увагу на епіграф).

У баладі показано первісні вірування людей у можливість переселення душі людини в рослину, розрито ідею невмирущості справжнього кохання, краси, вірності, незнищенності світлих і благородних почуттів.

Вернісаж малюнків до твору. (Коментарі учнів).

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап

1. Прийом «Речення-думка».

«Справжнє кохання, вірність знищити не можна».

2. Аргументація оцінок.

V. Домашнє завдання.

Обов'язкове:

1. Підготувати усну відповідь «Чим балада «Тополя» близька до фольклору?»
2. Навчитися виразно читати «Заповіт».

За бажанням: намалювати ілюстрації до твору.